

ЗАГОЛОВКИ РОМАНІВ НАТАЛІЇ ДУРУНДИ – ВУЗЛОВІ ЕЛЕМЕНТИ ЗМІСТУ

TITLES OF NATALIA DURUNDA'S NOVELS – KEY ELEMENTS OF CONTENT

Вегеш А.І.,

orcid.org/0000-0003-0430-2447

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Ужгородського національного університету

У статті зосереджено увагу на дослідженні заголовків, адже саме вони становлять основну тему твору, дають читачеві загальне уявлення про коло життєвих явищ, кодують авторський задум, стають центром онімного простору. Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що в сучасному мовознавстві ще недостатньо вивчено потенційні можливості заголовків художніх прозових текстів відомих авторів. Заголовки творів закарпатської письменниці Наталії Дурунди ще не потрапляли в поле зору ономастів, тому порушена тема є важливою.

Наша мета – дослідження заголовка як центру онімного простору на матеріалі творів Наталії Дурунди. Наше завдання – дослідити семантику заголовків, довести, що заголовки – вузлові елементи змісту.

Доведено, що заголовки повістей та романів Н. Дурунди наповнені інформаційним змістом, працюють на тему і художній задум. Вони органічно вписуються в контекст і виконують важливу роль у художньому творі. Авторка підбирає оригінальні назви, які образно, метафорично, асоціативно охоплюють твір та формують його ідею. З'ясовано, що заголовки письменниці поетичні, емоційно забарвлені та з ідеологічними вкрапленнями. Вони часто набувають символічного змісту, естетичне значення заголовків пов'язане з глибокою семантикою творів.

Установлено, що назви творів Н. Дурунди є найважливішими онімами, вузловими елементами змісту, їм належить істотна роль. Визначено, що заголовки у творах письменниці наділені виразними стилістично-виражальними особливостями, вони мають характеристичний заряд, виконують найперше називну та текстотвірну функції. Авторка майстерно підходить до називань своїх творів.

Ґрунтовний аналіз заголовних лексем романів Н. Дурунди відкриває можливості для подальших узагальнень у царині відповідної лінгвостилістичної проблематики. Перспективою подальших розвідок є дослідження ролі заголовків творів сучасних українських письменників.

Ключові слова: заголовок, назва художнього твору, Н. Дурунда, онім, семантика, символічна функція.

The article focuses on the study of titles, because they constitute the main theme of the literary work, give the reader a general idea of the range of life phenomena, encode the author's intention, and become the center of the onymic space. The relevance of our study is due to the fact that in modern linguistics the potential possibilities of the titles of literary prose texts by famous authors have not yet been sufficiently studied. The titles of the works of the Transcarpathian writer Natalia Durunda have not yet come into the field of view of onomastics, therefore the topic raised is important.

Our goal is to study the title as the center of the onymic space on the material of Natalia Durunda's works. Our task is to investigate the semantics of titles, to prove that titles are key elements of content.

It is proven that the titles of N. Durunda's stories and novels are filled with informational content, they work on the theme and artistic idea. They organically fit into the context and play an important role in the literary work. The author selects original titles that figuratively, metaphorically, and associatively encompass the work and form its idea. It is found that the writer's titles are poetic, emotionally colored and with ideological undertones. They often acquire symbolic meaning, the aesthetic meaning of the titles is connected with the deep semantics of the works.

It has been revealed that the titles of N. Durunda's works are the most important onyms, key elements of the content, and they play a significant role. It has been determined that the titles in the writer's works are endowed with significant stylistic and expressive features, they have a characteristic charge, and primarily perform nominative and text-forming functions. The author skillfully approaches the naming of her works.

A thorough analysis of the title lexemes of N. Durunda's novels opens up opportunities for further generalizations in the field of relevant linguistic and stylistic issues. The prospect of further exploration is the study of the role of titles in the works of modern Ukrainian writers.

Key words: title, title of a literary work, N. Durunda, onym, semantics, symbolic function.

Постановка проблеми. Серед усього онімного простору художніх текстів важливе місце займають заголовки. Саме заголовки орієнтують читачів на відповідне сприймання тексту. Науковці по-різному називають заголовок твору (біблійнізм (як різновид ідеонімів), заголовок, назва, оглав, титул), пропонують класифікації (А. Загнітко, Л. Грицюк, Ю. Карпенко,

Л. Павлюк, М. Торчинський), аналізують особливості заголовних назв у творах сучасних письменників. Але, як вважають Т. Вільчинська, О. Вербовацька, О. Вільчинський, сьогодні відчутна «помітна строкатість теоретичного інструментарію для осягнення цього терміна, що зумовлено як його міждисциплінарним характером, так і різновекторністю студіювання в межах однієї

галузі, а також динамічністю розвитку цього номінативного текстового елемента» [5, с. 238]. Важливою залишається проблема дослідження заголовків, адже саме вони формують основну тему твору, дають читачеві загальне уявлення про коло життєвих явищ, кодують авторський задум, стають центром онімного простору твору. Заголовки творів закарпатської письменниці Наталії Дурунди ще не потрапляли в поле зору ономастів, тому порушена тема є актуальною. Заголовки письменниці поетичні, емоційно забарвлені, метафоричні та з ідеологічними вкрапленнями. Вони часто набувають символічного змісту. У сучасному мовознавстві ще недостатньо вивчено потенційні можливості заголовків художніх прозових текстів. Ґрунтовний аналіз заголовних лексем романів Н. Дурунди відкриває можливості для подальших узагальнень у царині відповідної лінгвостилістичної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Відомий ономаст Ю. Карпенко видав низку статей, присвячених заголовкам. У статті «Про назви творів Ліни Костенко» [16] автор привернув увагу до того, що заголовок художнього твору має поетичну етимологію і виконує текстоутворюючу функцію. Ю. Карпенко писав: «Назва твору є його власним іменем, тобто відношення між назвою і твором у принципі такі ж, як відношення між іменем і людиною або між топонімом і географічним об'єктом» [15, с. 29]. Відомо, що заголовок і текст нерозривно пов'язані. «В онімному просторі будь-якого твору його центром, головним компонентом цього простору є якраз заголовок» [17, с. 219]. Заголовок «в аспекті семіотики – це знак, у комунікативному вимірі – початковий етап спілкування автора твору із читачем, у когнітивному плані – актуалізатор концепту тексту, у номінативній площині – власна назва, літературний онім» [5, с. 239]. Л. Юлдашева у статті «Заголовок як особлива номінативно-предикативна одиниця» доводить, що «семантика заголовків – це своєрідна сув'язь денотативного, сигніфікативного і референтного складників та конотативних, етимологічних, асоціативних елементів значення» [21, с. 87]. Про зв'язок заголовка з текстом свідчать його функції: 1) номінативна – заголовок називає текст; 2) інформативна – представляє інформацію про текст; 3) експресивно-апелятивна – установлює контакт між продуцентом (автором) і реципієнтом (читачем); 4) емотивна – виражає ставлення автора до тексту загалом (іноді зауважено); 5) рекламна – привертає увагу до тексту; 6) розділова – відокремлює заголовок від тексту та ін. [21, с. 93]. Про роль заголовків у худож-

ньому творі писали Е. Боева, О. Немировська, Н. Веселова, В. Галич, Л. Грицюк, Г. Лукаш, О. Тишковець та ін. Авторів зацікавлювала мотивація заголовків, їхня семантика, роль у формуванні змісту, функції.

Ми також досліджували заголовки. У статті «Промовистість назв романів Мирослава Дочинця» ми звернули увагу не тільки на влучність заголовків, предметну етимологію, але й їхній символічний характер [3]. У статті «Заголовок у романах Володимира Лиса – ядро художнього полотна» ми досліджували семантико-стилістичну роль заголовків, визначали їхні функції [1]. Стаття «Колірний символізм у заголовках романів про УПА Андрія Кокотюхи присвячена дослідженню ролі барволексем у назвах романів [2]. Можемо з впевненістю сказати, що заголовки є найважливішими елементами художнього твору.

Постановка завдання. Наша мета – дослідження заголовка як центру онімного простору на матеріалі творів Наталії Дурунди. Наше завдання – дослідити семантику заголовків, довести, що заголовки – вузлові елементи змісту.

Джерельною базою для дослідження послугували прозові твори Н. Дурунди «Коли відчинені ворота раю...», «Благословенна ненависть», «До ніг твоїх я небо простелю...», «Крижане полум'я», «Зрада», «За брамою пекла», «Під клеймом «OST».

Виклад основного матеріалу. Сучасна українська письменниця Наталія Дурунда подарувала читачеві низку цікавих романів. Вони приваблюють як сюжетною лінією, так і назвами персонажів. Звичайного читача при виборі книжки найперше цікавить знаменитість автора та хороша назва твору. Тому письменники працюють над тим, щоб заголовки притягували охочих, були яскравими та виразними. Заголовки повістей та романів Н. Дурунди наповнені інформаційним змістом, працюють на тему і художній задум. Вони органічно вписуються «в контекст і виконують важливу роль у художньому творі. Передусім це роль цементуюча, “каркасна” в будь-якому тексті. Змодельовані в найрізноманітніший спосіб, вони завжди органічно вмонтовані в текст, щільно пов'язані з сюжетним рухом, логічно зумовлені підтекстовим плином, стають виразниками авторського голосу [19, с. 66]. Авторка підбирає оригінальні назви, які образно, метафорично, асоціативно охоплюють твір. Найчастіше письменниця використовує назви, які формують ідею твору: «Я дарую тобі смерть...», «Доле орна-переорана...», «Це щастя, що ти в мене є...»,

«Коли відчинені ворота раю...», «Благословенна ненависть», «Солодкий смак сльози, або Тепер я знаю, що живу», «Спокутий гріх» та ін. Таким назвам притаманна художня чарівність, вони стають ключовими словами. Це речення чи словосполучення, в яких часто не завершена думка, що викликає в читача якісь асоціації, розгортає уяву.

У повісті **«Коли відчинені ворота раю...»** насправді йдеться про пекло, яке випало на долю двох молодих людей. На старості літ Софія повертається в рідне закарпатське село, до місць, де природа і молодість із Божою допомогою створили рай. Тут вона була щасливою, тут пізнала радість кохання («*О-о-ох, – тяжко зітхнула, – доле моя, доленько! Чого ж ти вирвала мене із цього раю? За що?»* [11, с. 64]). Її переполюють емоції, радість, але серце жінки не витримує («*З останніх сил ухопилася за молодого ясенка, звела погляд на святково-великоднє величне небо, де, мовби, спеціально розпустилися хмари і прямо на неї засяяло сліпучо-яскраве сонячне проміння, запрошуючи до справжнього дому... заслуженого раю»* [11, с. 64]). Священник на могилі виголошує промову, в якій також йдеться про ворота раю: «*На прикладі раби Божої Софії бачимо, що коли Господь любить людину, то не залишить її ні на хвилину і призове до себе у слушний момент, відчиняючи перед нею ворота раю. Хоч свята церква не вірить у повір'я, але без сумніву скажу, що таку смерть, на самий Великдень, та ще й після стількох років на рідній землі – треба заслужити. ...Адже кажуть, що у Великодній тиждень на небі відчинені ворота раю. Отже ті, хто заслужив померти у цей період – безперешкодно туди потраплять. Що ж, не сумніваюся, що пані Софія заслужила у Бога найвищої нагороди за своє страдницьке життя»* [11, с. 65]. Людина прожила мученицьке життя, а ворота раю відчинилися на рідній землі, покликали до рідного дому – до Бога. Є в тому якийсь символізм. Заголовок повісті вказує на час і місце події. Має рацію Л. Пилипюк, коли зазначає, що «заголовок, поєднуючись із текстом, проходить через різноманітні контексти, які впливають на витворення індивідуального значення назви, а як наслідок – на розширення асоціативного поля твору, його символічності. Заголовок моделює художній простір та час твору, взаємодіє зі всіма його рівнями та перетворюється на місткий образ-символ. Отже, заголовок узагальнює, концентрує основний зміст тексту, відображає його суть» [20, с. 173].

Заголовок другої повісті **«Благословенна ненависть»** привертає увагу незвичним

поєднанням слів. Ненависть благословити можуть тільки погані люди, загарбники, вбивці. Авторка дуже майстерно описує головну героїню, особливо магічний погляд її смарагдових очей, який по-змійному гіпнотизує людей. Ця красива жінка – неймовірна егоїстка, вона заслужила ненависть сина. Але дитину виховали добрі люди, тому ненависть переросте в жалість і любов («*Але Іраїда насправді молилася. Сердечно ревно молилася, дякуючи Богу, за ту незаслужену любов, яку отримала від нової родини. Молилася, як не дивно, і за ту люту ненависть, яку Всевишній подарував її сину до своєї непутящої горе-матері. Ненависть, яка допомогла йому не забути ту, яка народила. Знайти і врятувати свого кровного братика. Ненависть, яка привела Олексія у той підземний перехід і повернула її, жебракчу, до нормального життя. Благословенну ненависть...»* [7, с. 129]). Заголовок вказує на риси героїв та їхні почуття. Ненависть – ‘почуття великої неприхильності, ворожості до когонебудь’ [4, с. 768], і стає та ворожість благословенною (‘щедрою, життєдайною, щасливою, радісною, славною’ [4, с. 86]), бо найрідніші люди змогли простити і бути щасливими. Науковець В. Кононенко, досліджуючи концепти української культури, писав: «...в асоціативно-оцінному плані властивість людини позбавлятися почуття ненависті, отожд приходити до прощення, а відтак і до любові здебільшого усвідомлюється не як безпринципність, а як позитивна риса, відгомін ідеї християнського милосердя» [18, с. 159].

Роман **«До ніг твоїх я небо простелю...»** – ода вірному кохання, чистій любові. Сама назва налаштує на ліричне сприйняття, на розуміння високих помислів, відданість та повагу. Закохані зазвичай одне одному готові дарувати місяць, зорі, тобто йти на якісь надзвичайні, нездійсненні подвиги. А тут простеляють небо до ніг. Н. Дурунда трохи видозмінила відомий фразеологізм *небо прихилити*, що означає зробити все можливе й неможливе задля чийогось щастя, виявити найвищу ступінь любові або турботи. Найперше таку фразу промовляє архітекторка Лариса Поліщук про головного героя Марата Рахімова: «*Так, він – ідеальний чоловік, це правда... Але тільки для тої, яку покохає. До її ніг він небо простелить, зрушить з осі цю грішину Землю. Навіть важко уявити, на що здатна ця людина для жінки, яка розтопить його серце»* [8, с. 30]. Подружжю прийшлося пройти важкі випробування, щоб зійтися знову і обожнювати одне одного. Закоханий Марат скаже Ліі: «*Як же я люблю тебе, Ліє... Моя б воля – оце зоряне небо простелив до твоїх*

ніг, наче килим...» [8, с. 128]. А Лія знає, що він той килим простелив, бо мають міцну сім'ю та впевненість у завтрашньому дні («*Це і є той неосяжний зоряний килим, який ти простелив під наші ноги. У твої руки я віддала своє серце і не жалкую, бо відчуваю, що воно захищене від сильних життєвських вітрів і штормів, що вирують навколо*» [8, с. 129]). У назві роману – бажання обидвох закоханих робити добро, допомагати, підтримувати, стелити небо до ніг. Ця назва характеризує готовність виконати будь-яке бажання дорогої людини, доклавши неймовірних зусиль. Заголовок розкриває почуття персонажів. У Н. Дурунди естетичне значення заголовків пов'язане з глибокою семантикою творів. Така поетична назва твору привертає увагу, спонукає до прочитання, налаштовує на позитив.

Назва роману «**Крижане полум'я**» – це поєднання непоєднуваного. Крижане – значить холодне, але полум'я – вогонь. Хіба може бути вогонь холодним? Роман присвячений подіям радянсько-афганської та російсько-української воєн, бійцям, які пройшли крізь полум'я битв, і не втратили людської гідності. На сторінках роману Н. Дурунда дуже часто використовуватиме прикметник крижаний. Шукаємо дефініції до слова крижаний: 1. Прикметник до *крига*. // Зроблений із криги. 2. Пронизливо-холодний; холодний, як лід. 3. *перен.* Який призводить до заціпеніння; ворожо-холодний, холодно-зневажливий. // Надмірно-байдужий, холодно-спокійний» [4, с. 586]. Найперше крижаним холодом віє від капітана, який відбирає солдатів до Афганістану. У нього і погляд спопеляє, і холодом тягне («*Важкий, але твердий погляд буквально спопеляє. ...Капітан оглянув призовників мовчки. Але кожен відчув, як від нього повіяло якимось крижаним холодом. – Він наче з пекла, – майже у всіх майнула думка...*» [12, с. 11]). Стара ворожка скаже Іванці правду про Захара, це розіб'є їй серце («*Він на війні... У полум'ї... страшному... крижаному, що криваво-червоними язиками з холодним синім відблиском пожирає все довкола. У полум'ї, від якого застигає кров у жилах. Всюди смерть... смерть...*» [12, с. 32]). Крижане полум'я війни переслідує героя все життя, коли трапляються важкі моменти («*Про те від думки, що Іванка знову залишиться молодого вдовою – його нутро горіло в крижаному полум'ї. У вогні, від якого стигне кров у жилах, ціпеніє тіло. Щось подібне відчував тільки на війні у проклятому Афганістані, що назавжди вирвав його з отчої землі. Тепер йому є що втрачати*» [12, с. 123]; «*Я бачив багато смертей... Ріки крові... Гадав, із*

часом забудеться. Але ні... Моя душа досі горить страшним полум'ям, що пожирає все навколо. Все, що мені дороге...» [12, с. 136]). Вікторія ненавидить Іванку, каже про її холодне серце та крижану душу. А Олеся весь час відчуває небезпеку, «крижаний подих смерті», чує крижані слова («*На мить здалося, що ступає по крихкому льоду. Зараз він передумає. Знову обдасть крижаним холодом*» [12, с. 291]). Побратим Богун, воював в Афганістані, воює і вдома, він загартований вояка з крижаним тоном у голосі. Страшно було уявити Захарові, що війна буде на території його країни («*Колись, у далекому Афганістані, вже бачив землю, що горіла у полум'ї війни, але що язика цього крижаного вогню сягнуть його Батьківщини – навіть у страшному сні уявити не міг*» [12, с. 250]). У Н. Дурунди навіть тиша стає могильною, неживою, від якої все крижаніє довкола. Таке часте використання прикметника крижаний дало змогу авторці винести його в назву, а оскільки йдеться про воєнні події (війна – горе, смерть, вогонь), то полум'я додалося до назви. Не випадково Ю. Карпенко писав: «Назва тим ліпша, чим більший шматок твору, його духу і тональності вона виражає, чим більше у ній ліній зв'язку з твором» [15, с. 35]. Ю. Вовк у романі «Передбачення Курта Зібберта» називає Сибір крижаним пеклом, адже йдеться про страшний холод та концтабори («*І ця найдовша в Російській імперії дорога, яка об'єднувала два континенти, була для них дорогою в крижане пекло під назвою Сибір*» [6, с. 39]). Авторка об'єднала холод і вогонь – символи біди і горя, провела крізь крижане полум'я своїх героїв. Назва «Крижане полум'я» є суперечливою, бо символізує емоційну напругу, небезпеку, яка заморожує і палить одночасно.

Є тільки один роман у Н. Дурунди, заголовок якого складається з одного слова – «**Зрада**». Назва дуже лаконічна і має велике змістове навантаження. Кілька дефініцій до цього слова знаходимо у тлумачному словнику: 1. Перехід на бік ворога; віроломство, зрадництво. 2. Порушення вірності у коханні, дружбі. 3. Відмовлення від своїх переконань і поглядів» [4, с. 478]. Авторка дуже часто апелює до цього слова впродовж розгортання сюжету. Дівчинка Ася втратила маму, а батько боїться, щоб няня Марина не зрадила її звання. Марина робить усе для Асі («*Ася нещодавно полюбила цю дівчину. Вона відчуває біль дитини, її страх, огортає турботою, уселяє віру, дає надію, ніколи не зрадить*» [10, с. 40]). Але зраджує і сам Роман, інколи не дотримується обіцяного доньці. Зрештою любовна інтрига з коле-

гою Боженою завершилася зрадою («Він знову обманув! Зрадив! Знищив! Розтоптав почуття й витер ноги! Крижаний його погляд свідчить, що він ні про що не шкодує! ...Щоб вона любила тебе так, як ти мене!!! Зраджувала, обманювала!!!» [10, с. 62]). Він також боїться, щоб його така правильна, вірна Маринка не зрадила («Усе, що завгодно міг уявити, тільки не... зраду» [10, с. 172]). Уже доросла Ася почувається зрадженою з боку Марини («Боже, який сором! Зрада!!! Підла зрада!!!» [10, с. 114]), а сама Марина відчуває смак зради на губах. Марина вірить, що витримає («Вона не зрадить! Забракне сил. Одна справа – відчувати, інша – ступити за межу» [10, с. 164]). Іменник зрада обростає прикметниками, які підкреслюють рівень зради: підла зрада, підступна зрада. Зрада – це поганій вчинок, свідоме порушення довіри. Як бачимо, мотив зради супроводжує всіх персонажів роману, слово зрада стає ключовим, найголовнішою власною назвою в романі, тому авторка й виносить його в заголовок. Ця назва може набувати численних конотацій, виконувати образно-символічну функцію, орієнтувати на загальноприйняті етнічні цінності та пріоритети.

Роман «За брамою пекла» присвячений подіям Другої Світової війни, в горнілі яких багатьом українцям довелося пройти крізь пекло концтаборів. Авторка змальовує муки і поневіряння, що випали на долю поневолених українських дівчат. Німецькі концтабори, як і радянські – вершина зла проти людяності, пекло на Землі. Бібліонім (заголовок) роману наповнений важливою інформацією. Ярина та Ольга – нерозлучні подруги. Щоб вижити та витримати нелюдське існування, вони тримаються разом. Ольга, ще не усвідомлюючи, в яке пекло вони потраплять, запевняє Ярині: «...навіть у пекло стрибнемо разом» [9, с. 81]. А далі – знеособлення людини: ніякого імені, тільки номер. Ольга завжди допомагатиме Ярині («Розчулена Ольга обняла її й притиснула до грудей. «Рідна кров! – стукало в її скронях. – Тут, за брамою пекла, рідна кров... Дякую тобі, Боже...» [9, с. 98]). Саме Ольга просить за Ярину, йде на самопожертву, готова залишитися в цьому пеклі одна, щоб тільки витягнути Ярину. Бранка Ольга мріяла «за будь-яку ціну витримати наругу в цьому пеклі й вийти за межі страшною брами!» [9, с. 137], але «загнала себе ще в гірше пекло» [9, с. 162]. Вона також усвідомлює, що прогнана під радянською концтабірною системою і видала Ярину Богуцьку («А зараз ще й... зрадила... в огненне пекло кинула живою» [9, с. 230]). Оголошений вирок на сімнадцять років каторж-

них робіт не давав Ользі думати про майбутнє («Якщо колись мріяла про волю, робила все, аби вийти за браму концтаборівського пекла, то зараз не мала жодного бажання думати про майбутнє» [9, с. 245]). Партизан Іван Забарило, який бачив смерть, пройшов через катування, був вражений масштабами каральної машини («Та побачене в спеціальному концентраційному таборі в Німеччині зламало його волю. Це було справжнє пекло на Землі» [9, с. 84]). Пеклом на Землі став для персонажів концтабір – небезпечне місце, де довелося пізнати нестерпні умови, страждання і муки, знецінення людини. Авторка наділила героїню досить промовистим найменуванням – Ярина (мирна, сильна) Богуцька (корінь бог). Дівчина з таким «божим» прізвиськом опиняється за брамою пекла, як і Ольга (свята, священна). Ольга не один раз буде тікати з полону, вона не терпить рабства. Бранки рвалися до волі, її бажали всі, хто опинився в концтаборах по обидва боки. Цікавим є використання слів-синонімів брама в романі «За брамою пекла» та ворота в романі «Коли відчинені ворота раю...». Чому за брамою – пекло, а за воротами – рай? Можлива асоціація із золотими воротами, царськими, тріумфальними, морськими, сухопутними тощо. Якщо царські ворота – «середні двері в церковному іконостасі» [4, с. 203], то, можливо, їх варто порівнювати з воротами до раю. У романі «Під клеймом «OST» Ярина прощається з прекрасним світом, де було і добре, і погане, «де побувала за брамою пекла й у справжньому раю... була кохана й кохала» [13, с. 328]. Але Ганс веде її не до воріт, а до брами Вічності. Виходить, що як і брама, так і ворота – одне поняття, важливо все-таки, що за ними знаходиться. Як бачимо, заголовок бере участь у текстовому розгортанні подій, трансформується в певному ракурсі.

Книга «Під клеймом «OST» – продовження роману «За брамою пекла». Авторка змальовує життя репатріантів у післявоєнний період. Усі, хто пройшов концтабори в Німеччині, верталися ворогами народу, із цим клеймом людям приходилося виживати на рідній землі чи відбувати заслання в Сибіру. Відомо, що в концтаборах людям присвоювали номери замість імен, стирали дані про особистість, знеособлювали, ставили клеймо («Кожному присвоїли новий номер. Це вже було не просто число, що вказує на порядковий номер вагону чи камери – воно заміняло людині ім'я. Більше немає Ярини, Ольги, Миколи, Марії... Є лише кілька цифр і суцільна сіра маса» [13, с. 83]). Це був процес нищення індивідуума. Член національної спілки письменників України

М. Зимомря в передмові до роману «За брамою пекла» пише: «Хто такі остарбайтери? Переклад з німецької («Робітники зі Сходу») не може бути адекватним, оскільки тут має місце законодавчий сенс, тобто «текст у тексті». Бо ж мовиться про нещасних бранців, фактично поневолених. Їм судилося нерідко справжнє пекло на землях Німеччини. До того ж після повернення в тоталітарний СРСР на них чекало аналогічне пекло у радянських катівнях. В умовах сталінового режиму остарбайтери сприймалися, як зрадники, бо, мовляв, «працювали на ворога...» [14, с. 3]. Ярина Богуцька все життя відчувала себе відкинутою («Ярина й досі не сказала доньці правди. Не сміла. Хоч влада вже послабила свої щупальця, Горбачовщина принесла з собою демократію, гласність, свободу мислення. Уже давно ніхто не викликає на допити. Та то все відносно. Тавро зрадниць, запечене в серці рідною батьківщиною, Богуцька відчуватиме до смерті. Нікому не довірятиме. А заради безпеки найближчих і найдорожчих людей – довіку мовчатиме» [13, с. 212]). Героїня живе у вічному страху, у постійній тривозі, а невідомість лякає. Клеймо ламає життя, вбиває чесні поривання, робить безсилим навіть сильних. Внук Гнат лише з віком зрозумів через що довелося пройти бабусі Ярині, замученій остарбайтерською долею («Кадебістські пси у свій час залякали нещасну жінку. Зробили другосортною. Затаврували клеймо зрадниць. ... Про таких, як вона, владі давно все відомо, адже з них роками не спускали очей спеціальні служби,

за кожним кроком слідували» [13, с. 254]). Страх, породжений аморальними суспільними умовами, супроводжував колишніх в'язнів усе життя. Людина з клеймом – не людина, раб. Не всі змогли витримати важкі випробування, пройти пекло на землі і відчутти себе людиною. У заголовках Н. Дурунди – доля персонажів, моральні проблеми, події. У них закладена величезна інформація. Функції заголовків багатогранні: від текстотвірної до називної, яка розкриває ключові теми та мотиви, а також прагматичної, що впливає на емоції читача.

Висновки. Отже, заголовки творів Н. Дурунди є найважливішими онімами, центрами онімного простору цих творів. Вони дають читачеві цілий комплекс уявлень про книгу. Доведено, що заголовку належить істотна роль. У заголовку – авторське кодування змісту, значна кількість інтерпретацій. Заголовки творів Н. Дурунди виконують найперше називну та текстотвірну функції. Як бачимо, заголовки у Н. Дурунди наділені виразними стилістично-виражальними особливостями, їм притаманна емоційність, символічність, таємничість, двозначність. Назви творів Н. Дурунди змістовні й цікаві, легко запам'ятовуються, авторка майстерно підходить до називань своїх творів. Ґрунтовний аналіз заголовних лексем романів Н. Дурунди відкриває можливості для подальших узагальнень у царині відповідної лінгвостилістичної проблематики. Перспективою подальших розвідок є дослідження ролі заголовків творів сучасних українських письменників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вегеш А. Заголовок у романах Володимира Лиса – ядро художнього полотна. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія Філологія. Випуск 1 (45). На пошану Кирила Йосиповича Галаса (до 100-річчя від дня народження). Ужгород: Видавництво ПП Данило С.І., 2021. С. 110–117.
2. Вегеш А. Колірний символізм у заголовках романів про УПА Андрія Кокотюхи. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 17. Том 2. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 155–160.
3. Вегеш А. Промовистість назв романів Мирослава Дочинця. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 2 (32). Ужгород, 2014. С. 8–12.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. Вільчинська Т.П., Вербовацька О.С., Вільчинський О.К. Структурно-граматична та лексико-семантична природа заголовків у художніх текстах про війну Бориса Гуменюка. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. Випуск 3 (214) Т. 1. Кропивницький: Видавничий дім «Гельветика», 2025. С. 237–243.
6. Вовк Ю. Передбачення Курта Зіберта. Харків: Фоліо, 2024. 351 с.
7. Дурунда Н. Благословенна ненависть / Коли відчинені ворота раю...: Повісті. Київ: ТОВ «СІК ГРУП Україна», 2017, С. 68–130.
8. Дурунда Н. До ніг твоїх я небо простелю...: роман. Ужгород: ТИМПАНИ, 2018. 232 с.
9. Дурунда Н. За брамою пекла: роман. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 330 с.
10. Дурунда Н. Зрада: роман. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 224 с.
11. Дурунда Н. Коли відчинені ворота раю...: Повісті. Київ: ТОВ «СІК ГРУП Україна», 2017, 130 с.
12. Дурунда Н. Крижане полум'я: роман. Ужгород: ТДВ «Патент», 2022, 368 с.
13. Дурунда Н. Під клеймом «OST»: роман. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 384 с.

14. Зимомря М. Світ для добрих людей / Дурунда Н. За брамою пекла : роман. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. С. 3–11.
15. Карпенко Ю.О. Назва твору як об'єкт ономастики (Переважно на матеріалі творчості Миколи Бажана). *Літературна ономастика: зб. статей*. Одеса: Астропринт, 2008. С. 29–37.
16. Карпенко Ю.О. Про назви творів Ліни Костенко. *Літературна ономастика: зб. статей*. Одеса: Астропринт, 2008. С. 39–48.
17. Карпенко Ю.О. Специфіка власної назви в художній літературі. *Літературна ономастика: зб. статей*. Одеса: Астропринт, 2008. С. 205–220.
18. Кононенко В.І. Мова у контексті культури. Монографія. Київ–Івано-Франківськ, 2008. 390 с.
19. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 423 с.
20. Пилипюк Л. Роль заголовка в художньому тексті (на матеріалі прозових творів Оноре Бальзака). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 35, том 8, 2021. С. 169–174.
21. Юлдашева Л. Заголовок як особлива номінативно-предикативна одиниця. *Філологічний часопис*. Збірник наукових праць. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Вип. 1 (7). 2016. С. 87–93.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 26.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026